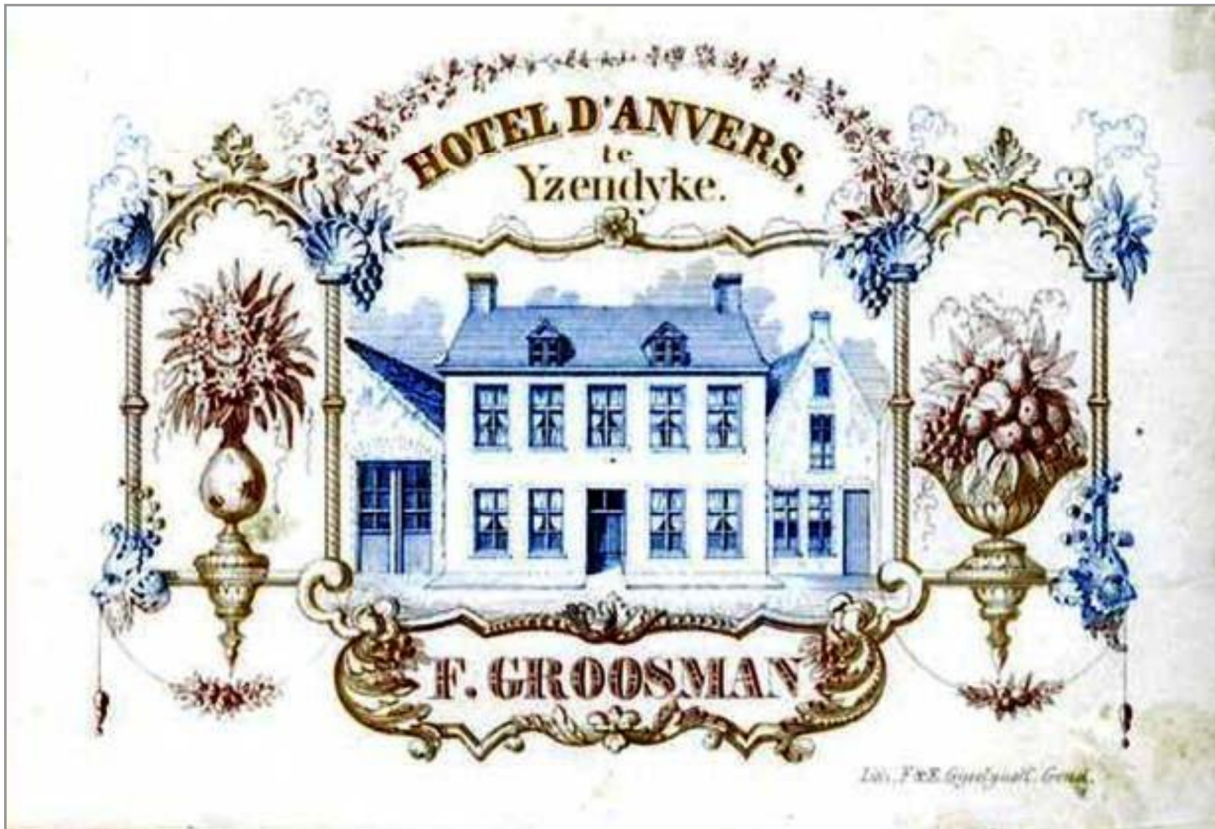


UIT DE RIJKE GESCHIEDENIS VAN IJZENDIJKE: EEN MOOIE EN BIJZONDERE POSTKAART
- Bert van Gelder



Enkele maanden geleden werd de bovenstaande kaart getoond aan enkele leden van de redactie van Het Dorpsblad, met de vraag of wij misschien wisten waar dat Hotel d'Anvers gestaan zou kunnen hebben.

De eigenaar van de kaart en vragensteller, woonachtig op Walcheren, was de stamboom van zijn familie aan het onderzoeken en had ontdekt dat voorouders van hem een hotel in IJzendijke hadden gedreven. Toen hij vervolgens ergens bovenstaande kaart te koop zag staan, had hij hem aangeschaft omdat het afgebeelde hotel misschien wel dat van zijn voorouders zou kunnen zijn.

Iedereen van de redactie die de kaart zag, had eigen suggesties welk pand er vroeger zó uitgezien zou kunnen hebben, en welk huis op dit moment op de plek staat waar vroeger dit Hotel d' Anvers gestaan moet hebben. De Hof van Koophandel, de Rabo-Bank, het huis van Siersmid Groosman; het waren maar enkele suggesties van een veel groter aantal dat over de tafel vloog.

Overigens is de kaart zó bijzonder, dat er ook van alles over te vertellen is zónder dat we weten waar dat Hotel d' Anvers nou precies gestaan heeft. Allereerst zijn er de vragen over de kaart zelf: wanneer, waar, hoe en door wie is hij gemaakt. Daarnaast zijn er de vragen over de afbeelding van het hotel en de eigenaar.

1. De kaart zelf

De kaart is een zogeheten 'porseleinkaart' uit de negentiende eeuw.

Porseleinkaarten zijn uiteraard niet van porselein gemaakt, maar ze zijn gelijkmatig glanzend wit. Dat effect werd meestal bereikt door het karton van de kaart te bestrijken met chinaklei, vermengd met loodwit.

Loodwit is een zódanig giftige stof dat het gebruik er van in heel Europa tegenwoordig streng verboden is, maar vroeger werd loodwit onder andere gebruikt als zoetstof voor etenswaren en in make-up-artikelen. De gevolgen waren voor de gebruikers vaak gruwelijk: ze kregen een ernstige vorm van loodvergiftiging.

De kartonnen kaarten werden bedrukt door middel van vlakdruk, waarbij de tekening in spiegelbeeld op kalksteen werd getekend, ge-inkt en vervolgens afgedrukt. Voor iedere kleur van de kaarten was aanvankelijk een aparte steen nodig.

Porseleinkaarten werden vrijwel uitsluitend in België vervaardigd in de jaren tussen 1830 en 1880. Daarna werd het gevaar voor de gezondheid van de drukkers van het werken met zeer giftige stoffen ingezien, en kwamen er ook alternatieve glanzend-witte kartons in België beschikbaar, zodat het bestrijken met chinaklei en loodwit niet meer nodig was.

In Nederland is er nooit van deze werkwijze gebruik gemaakt, doordat Nederlandse drukkers vanouds uit het buitenland zogeheten 'Russisch glacé-karton' in de kleuren 'schildpad', 'perle d'amour' en 'ivoor' importeerden en daarop drukten.

Het merendeel van de drukkers van porseleinkaarten was gevestigd in de stad Gent; maar een enkeling zat in Brugge, Brussel en Oudenaarde. De drukkerijen van Pierre Gustave Jacquain uit de Onderstraat, Louis Defferrez van de Zandberg, later Botermarkt, en Ferdinand & Edouard Gyselynck uit de Cammerstraat in Gent waren de absolute top in het drukken van porseleinkaarten. Zoals u kunt zien, is de bovenstaande kaart van IJzendijke vervaardigd door de laatstgenoemde drukkerij Gyselynck.

Uiteraard maakten vooral particulieren en bedrijven in Vlaanderen en Brussel gebruik van porseleinkaarten. Dat kon zijn als postkaart, reclamekaart, visitekaartje, maar ook als uitnodigingskaart voor een huwelijk of wenskaartje met de feestdagen in december. Buiten Vlaanderen zijn er verhoudingsgewijs weinig porseleinkaarten omgezet: maar enkele in Zeeuws-Vlaanderen (met name dan in Terneuzen), Breda, Utrecht, Amsterdam, London, Berlijn en Frankfurt. Het lijkt dat een vertegenwoordiger van een Gentse drukkerij wel eens in het buitenland zijn handel aan de man probeerde te brengen, maar dat dat maar zeer zelden ook echt lukte.

In België, en dan met name in Vlaanderen, is er heel erg veel belangstelling voor porseleinkaarten. Ieder provinciaal of gemeentelijk archief heeft er wel enkele tientallen van de eigen streek of gemeente verzameld en tentoongesteld, en op veilingen (vooral op Delcampe.net) worden bedragen tussen de € 10,- en de € 120,- per kaart gevraagd.

Waar volgens mij nog onvoldoende aandacht voor bestaat is de vaak heel erg bijzondere vormgeving van de versieringen op de porseleinkaarten: de prachtige krullen, guirlandes, pilaren, sierlijsten, passementen, bloementafeltjes, vaandels en erepoorten die de tekening omringen, en als zodanig een decoratieve functie hebben, zijn in de drukkunst werkelijk ongeëvenaard! Juist deze uitbundige versieringen maken de porseleinkaart tot zo'n heel bijzonder, heel erg mooi object. Porseleinkaarten met minder versieringen - die ook volop gedrukt werden - zijn ook gelijk heel veel minder aantrekkelijk.

Wat interessant zou zijn om te onderzoeken, is of de drukkers de steen voor de randversiering meer dan eens gebruikten. Je verwacht dan ook de bovenstaande randversiering van de kaart van Hotel d'Anvers terug te vinden op andere porseleinkaarten van drukkerij Gyselynck. Een eerste voorlopige indruk - gebaseerd op toevallig voorhanden beeldmateriaal - is dat dat toch niet gebeurde en dat iedere randversiering uniek lijkt te zijn.

2. De afbeelding van het hotel en de eigenaren

Op de afbeelding zien we een pand dat in de volle breedte langs de straat staat en volstrekt symmetrisch is: vier ramen op de begane grond, op gelijke afstanden en even groot, met de voordeur in het midden, en op de eerste verdieping vijf even grote ramen recht boven die op de begane grond en boven de voordeur. Daarboven een schuin dak met twee dakkapellen en twee schoorstenen op de hoeken van het gebouw. Rechts van het gebouw een klein huisje, dat overduidelijk tot het hotel behoort, en waar mogelijk de eigenaren wonen. Links van het hoofdgebouw de helft van een schuur, die mogelijk als stalhouderij gebruikt wordt. Zowel links als rechts is het pand een tussenwoning.

De eigenaar van het complex heet blijkbaar F. Groosman. Raadpleging van de internetsite 'Zeeuwen Gezocht' leert dat het welhaast zeker om François/Franciscus Groosman, in 1796 geboren in

IJzendijke, moet gaan. Op 8 oktober 1823 trouwt deze Franciscus, herbergier in Hoofdplaat met de twee-en-twintigjarige, eveneens uit IJzendijke afkomstige, naaister Isabella Clara v.d. Weijde. Naast herbergier is Groosman in Hoofdplaat blijkbaar ook broodbakker. Ergens tussen 1846 en 1849 verhuist het gezin naar IJzendijke, waar François als logementshouder wordt omschreven. Maar in 1858, als Isabella sterft, is hij commissienair in granen.

Daarmee kunnen we dus met een zekere mate van waarschijnlijkheid de porseleinkaart dateren als afkomstig uit de jaren tussen 1846 en 1858. Prettige bijkomstigheid is dat dit inderdaad de topjaren van de porseleinkarten zijn. Na 1860 begon de mode af te nemen, om na 1880 zo goed als geheel te verdwijnen.

Groosman (niet te verwarren met de gelijknamige smid Franciscus Groosman) overlijdt op 8 januari 1875, wederom in Hoofdplaat.

Volgens het Zeeuws Archief is Markt 6, het pand van de Rabobank, de meest aannemelijke locatie van Hotel d' Anvers. Zie bijgaande foto uit ongeveer 1910.



Het kan natuurlijk heel goed dat zestig jaar na 1850 de dakconstructie vernieuwd was en daarmee het dak verhoogd en de dakkapellen verdwenen. En dat rechts van het kleine huisje een stuk van een gangetje of achteringang was bijgetrokken om daar de nieuwe stal te vestigen.

Of daarmee onomstotelijk de plaats van Hotel d' Anvers vaststaat ? Nee, maar als iemand een andere suggestie heeft, moet hij zijn bewering wel met bewijzen kunnen staven.

(Uw reacties graag sturen naar Bert van Gelder, mailadres bfvangelder@hotmail.com, tel.nr. 30.23.82.)